

Vesna Stanković Pejnović
Zagreb

UDK 321.15(=163.41)(497.5)
Originalni naučni rad
Primljen: 31. 05. 2011.

IDENTITET SRPSKE MANJINE KROZ PRIZMU PRISTUPANJA HRVATSKE EU¹

Apstrakt: U radu se analizira identitet srpske manjine kroz odnos koji EU ima prema zemljama kandidatima za EU kroz koncepte postkolonijalne teorije. Norme zaštita manjina EU bazirane su na liberalnom konceptu odnosa prema različitosti koji se kreće od tolerancije do politike priznavanja različitosti. Kao uvjete koje nameće EU u Hrvatskoj se u zakonodavstvu sprovodi liberalan multikulturalizam, dok se u realnosti sprovodi liberalni projekat asimilacije koji je promovirao Mill. Usporedo sa asimilacijskim modelom, u Hrvatskoj je prisutna politika getoizacije podržana od strane političkih predstavnika srpske manjine.

Ključne riječi: EU, Hrvatska, identitet, srpska manjina, manjinska prava

Uvod

U sagledavanju identiteta srpske manjine u Hrvatskoj, potrebno je krenuti od procesa proširenja EU kao imperijalnog projekta kome zemlje kandidati na ovisnost pristupaju samovoljno, te kao takav utječe na (pre)oblikovanje hrvatskog identiteta. Kroz imperijalni obrazac od zemlje se očekuje uspješna primjena oko 20 tisuća zakona, odluka i regulativa, kao i prihvaćanje emisara koji nadgledavaju reforme. Samim tim dugo očekivano ispunjenje i ostvarenje hrvatskog nacionalnog identiteta dovedeno je u pitanje. Koliko je identitet hrvatski, a koliko nametnut evropski? Kao bitan preduvjet pristupu EU zahtijevalo se puno poštivanje manjinskog prava. Unija je davala modele, a zemlje kandidati su ih trebale preslikati ili imitirati. Unija je zahtijevala primjenu liberalnih načela odnosa prema različitosti. Međutim, kako liberalizam shvaća odnos prema različitosti – od tolerancije do nediskriminacije, ili u konačnici do politike priznanja kulturne različitosti mogućnosti su bile mnogobrojne. EU nema politiku koja bi bila čvrsto determinirana, a područja „socijalne politike“ ostavljaju dovoljno mjesta da zemlje biraju iz niza modela ili ih prilagođavaju vlastitim postojećim rješenjima. Hrvatska nastoji što više njegovati svoj nacionalni identitet, maksimalno prilagođavajući zakonodavstvo evropskim normama koje nalažu politiku priznanja različitosti, te se u tom kontekstu može govoriti o modelu liberalnog multikulturalizma. Ipak, realnost pokazuje da se položaj srpske manjine može shvatiti dvojako i kao asimilacija i kao getoizacija. Kroz vladine subvencije toj manjini su svake godine data velika sredstva za razvoj kulturnog identiteta, koja su

¹ Rad je saopšten na međunarodnom naučnom skupu Mesto tradicije i modernizacije u različitim koncepcijama i strategijama razvoja zemalja u tranziciji, održanom 27. i 28. maja 2011. godine u Nišu u organizaciji Centra za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Nišu.

paravan za podršku političkog partnera koji svoju manjinu getoizira, dok demografski podaci pokazuju da se provodi asimilacijski model Mill-ovog tipa.

Hrvatska kao kolonija carstva

Skoro jednu deceniju vladajuće i opozicijske stranke, istaknuti intelektualci, nevladine udruge, kolumnisti tiražnih novina, ukratko javno mnijenje, usredotočeno je na ulazak u EU kao glavni državni interes i vanjskopolitički cilj, ali i najbrži cilj za sustizanje zapadnih vrijednosti, te kao takav taj projekt „nema alternative“. Ipak, na mnoga suštinska pitanja koja su protivna interesima same zemlje hrvatska elita smatra opravdanim zalogom za europsku budućnost. Posrednici Zagreba i Bruxellesa imaju neobičnu dvostruku lojalnost; prema samom projektu proširenja EU koji zahtjeva promjenu postojećeg identiteta te prema očuvanju vlastitog identiteta. Projekt proširenja sadrži komplet standardiziranih odgovora po matrici bezobličnog administrativnog jezika pomiješane sa političkim idejama o međudržavnoj suradnji, vladavini prava, poštivanju različitosti, jednakosti i slobodi svih građana, a na drugoj strani tehnički podaci o specijaliziranim područjima. Sam pojam „proširenje“ je sugestivan jer implicira proces povećanja koje provode moćne europske zemlje sa ciljem redefiniranja geopolitičkog poretka u kvazitehnički proces, dok sa druge strane jugoistok Europe ukazuje na inferiornost ili na neeuropejstvo.

Između tih dviju razina, mnoga pitanja su neprikladna, pa samim tim i neodgovorena. Ta se pitanja odnose na nacionalni identitet države na periferiji Europe, koja gradi državu na preslikanom konceptu nacije te koja je stalno težila svoj državi na periferiji Habzburške Monarhije, neposrednoj blizini Otomanskog carstva i pohodima Mletaka. Zbog svega toga sama Hrvatska, koja je tek malo odmakla u punoljetnosti državne nezavisnosti, u svom identitetu ima civilizacijsku nesigurnost u odnosu na velike nacije koje čine okosnicu EU. Zemlje istočne i jugoistočne Europe su zemlje „samo-kolonizirajuće“ kulture, svojevrsne „kolonizacije svijesti“ jer kao uvoznice stranih vrijednosti i civilizacijskih modela to čine sa divljenjem, bez kritičkog otpora. Takve zemlje vide sebe kao europske, ne u potpunosti, ali ne kao *Drugi*. Takvo poimanje je preduvjet za čudnovat identitet i čudnovatu modernizaciju (Kiossev, 1999: 3). Kuss ističe da je posrijedi suptilnija „gradacija europejstva“ koja se u procesu euroatlantskih integracija koristi kao vrsta postkolonijalnog mehanizma (Kuus, 2004: 476).

Neki od autora EU vide kao srednjovjekovnu evropsku katedralu (Severin, 2006) ili carstvo (Ziolenka, 2008). Kroz koncept carstva i kolonije i „rekonstrukciji mape“ Europe moguće je zapitati se o drugoj (nezapadnoj Europi): Kako „zajednička – ali – različita povijest“ carstva i „zajednički – ali – različiti identiteti“ kroz kolonijalnost mijenjaju današnju kartu Europe?

Zašto je moguće Europu promatrati kao carstvo? U objašnjenju pojma carstva, Antony Pagden, smatra da je to politički organizirana unija koja povezuje „različite i prethodno nezavisne „države“ i stvara državu koja nije prethodno postojala. (Pagden, 1995: 14) Obilježja carstva koja se direktno mogu primijeniti na područje jugoistoka Europe su nejednaka razmjena, sukob / rat / pacifikacija međunarodni zakon; administracionalizacija /normalizacija/ reforme, te približavanje drugih / uspostava kulturoloških hijerarhija. Slijedom toga obilježja carstva su i privatizacija

društvene imovine stečene u socijalizmu, povlašteni porezi za direktna strana ulaganja te generička strukturalna prilagodba politike, a sa druge strane implementacija zakonodavnih normi EU visoko birokratiziranog zakonodavnog okvira „umjetnosti upravljanja ili racionalnosti upravljanja“ u Foucaultovom smislu shvaćanja upravljanja.² Uvidom u zvanične dokumente, ekonomsku politiku i vojne intervencije Mauro zaključuje da odnos NATO-a i EU prema jugoistoku Europe predstavlja obrazac obnovljenog kapitalizma i imperijalizma (Mauro 2001: 112) u kojem se proces proširenja predstavlja kao svojevrsno natjecanje u „europeljstvu“ pristupnih zemalja. (Kuus 2004: 483)

EU predstavlja globalnu imperijalnu strategiju sa setom obrazaca nejednakosti, hijerarhije, ekskluzivnosti i moći koja stalno postavlja pitanje svojih granica sa multidimenzionalnim sustavom zavisnosti (Böröcz, 2004: 14–15). Bogatstvo, moć i privilegije sačinjavaju osnovu magnetizma EU za zemlje kandidate. Prema Bornshieru EU je rezultanta povijesne dinamike unutar Europe nastalom na kontradiktornim snagama državnog apsolutizma (kasnije pretvorenog u nacionalizam) i individualizma (kao oblika liberalizma), te su kao takve unutarnje kontradikcije ideološke borbe između nacionalističkih i liberalnih ideologija ostale nedovršene i samim tim neuvjerljive (Bornshier 1997).

„Modele kolonizacije“ koje navodi John Comaroff u oblicima kolonijalizma Južne Afrike, moguće je primijeniti na proširenje EU. Civilizacijski kolonijalizam (Comaroff 1997: 181) kao transcendentalna misija usmjerena je „organiziranju relacija na bazi solidarnosti utemeljenjenim na slobodi, sigurnosti i pravdi. Takva abeceda se ukazuje zemljama kandidatima koje onda očito nisu slobodne, sigurne i pravedne. Takav vid je također usporediv sa različitim podrškama koje EU i USAID daje nevladinim udrugama koje promoviraju „slobodno tržište“, „demokraciju“ i „civilno društvo“. Drugi vid, administrativni kolonijalizam može se sagledati kroz *acqius communautaire* kao birokratska procedura koju pristupne članice moraju slijediti. Zadnji vid naseljeničkog kolonijalizma očituje se u naseljavanju pripadnika srednje klase zapadne Europe u „sigurne“ dijelove srednje i istočne Europe, kao i migracija kapitala koji koristi jeftiniju radnu snagu.

Bez da razumijemo procese nejednakosti, marginalizacije i isključivosti koji su intrinzični sadašnjoj transformaciji Europe, bit će nemoguće doseći strukturalnu transformaciju današnjeg svijeta.

Liberalizam kao ideologija tolerancije drugosti

Principe ostvarenja jedinstva u različitosti, EU je definirala kao integracijski uvjet, između ostalih područja, u djelokrugu ljudskih, a posebno manjinskih prava. Proširenjem EU na istok još više je nestajala razlika između unutarnje i vanjske politike. Standardi zaštite manjina koje je EU osmislila rezultat su straha da etnička politika može biti opasnost za mir i stabilnost, naročito u novonastalim državama nakon

² Foucault upravljanje vidi kao set institucija, procedura, analiza i razmatranja, kalkulacija i taktika koje omogućuju provođenje veoma specifičnih oblika moći usmjerene ka populaciji, političkoj ekonomiji i sigurnosti (Gordon, C. 1991, 'Governmental rationality: an introduction', u G. Burchell, Colin Gordon and Peter Miller (eds) *The Foucault Effect: Studies in Governmentality*, 1–48. Chicago, IL: University of Chicago Press.

sloma socijalizam koje se moraju organizirati kao „sigurni“ dio periferije Europe.

Statut Vijeća Evrope proklamira da svaka država koja poštuje vladavinu zakona, ljudska prava i osnovne slobode, te kao takva postaje kvalificirana za članstvo u EU. Ipak, takvi neodređeni uvjeti ne mogu biti obvezujuće regule. OESS je prvo tijelo unutar EU koje je nastojalo napraviti službenu deklaraciju o manjinskim pravima. Kopenhagenski dokument iz 1990. smatra se najznačajnijim događajem za zaštitu manjina u okviru OESS-a i on danas predstavlja osnovni dokument EU kojim su utvrđeni standardi zaštite nacionalnih manjina, uspostavljajući direktnu vezu između demokracije, ljudskih prava, prevencije sukoba i zaštite manjina. Poštivanje prava pripadnika nacionalnih manjina preduvjet je mira, stabilnosti i demokracije u političkim okvirima zasnovanim na vladavini prava. Ugovorom u Maastrichtu (1992) prvi puta u povijesti EU, spominju se odredbe o osnovnim pravima i priznavanju i poštivanju „nacionalne i regionalne različitosti“ unutar članica Unije. Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (1995) uglavnom se temelji na generalnim ciljevima i načelima koja države moraju poštivati prilikom ostvarivanja prava manjina. Standardi međunarodne zajednice za zaštitu manjina uspostavljaju pravila koja nacionalna država mora poštivati stvarajući svoju viziju nacionalne homogenizacije. Tako koncipirani standardi vide različitost kao realnost i definiraju buduća politička djelovanja utemeljena na toleranciji, te principa individualne slobode i jednakosti. Svi novi međunarodni diskursi i norme zaštite manjinskog prava su liberalnog karaktera, ali koji u sebe uključuju različitost očitovanja prema različitosti. Taj novi koncept počiva na politici priznanja i poticanja etničke i kulturne različitosti, koji mogu proširiti ljudske slobode, učvrstiti ljudska prava, srušiti etničke barijere i produbiti demokraciju. Kymlicka smatra da međunarodna zajednica promovira liberalni oblik multikulturalizma i manjinskih prava jer u svojim temeljima ima liberalne vrijednosti slobode, jednakosti i tolerancije (Kymlicka 2007). Možda taj model nije najsavršeniji i najprihvatljiviji novim ili čak i starim zemljama članicama EU-a, ali to je novi model, pa je prerano zaključiti je li njegov koncept najbolji ili kamo on vodi. Upitno je da li je takav model primjenjiv na Hrvatsku? Ili se pitanje drugačije može postaviti, ima li Hrvatska unutrašnje volje i dovoljno vanjskog pritiska kroz institucije EU koji inzistiraju na takvom obliku priznanja? Liberalizam nudi različite oblike odnosa prema različitosti; od asimilacije do politike priznanja.

Mill nacionalnu zajednicu smatra vrlo važnom u filozofsko-političkom programu. Ispravan politički program ne temelji se samo na apstraktnim svojstvima građana, već treba uzeti u obzir i važno kulturno svojstvo zajednice, nacionalnu pripadnost. Mill naglašava da u višenacionalnoj zajednici neće biti potrebnog povjerenja među pojedincima i oni će biti skloniji tražiti savezništvo i podršku od vlade, nego biti međusobno solidarni (Mill 1988: 161–166). Mill zastupa asimilacionističku ideju jer je za njega asimilacija preduvjet za dobro funkcioniranje političke zajednice. Liberali koji naglašavaju važnost nacionalnog zalažu se za potpuno suprotnu strategiju i težište stavljaju na zaštitu i afirmaciju nacionalnih skupina, a protivno asimilaciji. Svako vrijeme ima svoje vrijednosti i politička filozofija ne može dati beskonačne vrijednosne teorije koje se mogu primijeniti na sve ljudske zajednice; ona je vremenski ograničena. Nije moguće sveobuhvatno artikulirati mnoštvo moralnih promišljanja i nemoguće ih je generalizirati jer je moralno znanje praktično i sjedinjeno u našoj praksi. S druge strane, politička moralnost nema univerzalnu vrijednost jer se društvo prepresto mijenja, a kompleksnost društvenih uvjeta ne dozvoljava primjenu univer-

zalnih i nepromjenjivih principa na te uvjete (Raz, 1994: 170). Ne prihvaćajući nepromjenjivost koncepata političke filozofije, Yael Tamir, kao i Kymlicka, odstupajući od Millovog asimilacionističkog koncepta zagovara koncept liberalizam svjesnog važnosti kulturne i društvene pripadnosti koji su dio autonomnog određenja vlastitog identiteta pojedinca. Tamir polazi od liberalne vrijednosti autonomije smatrajući da je toj vrijednosti potreban kulturni kontekst (Tamir 1993: 22). Potrebno je pobliže shvatiti po čemu su Millovi stavovi važni suvremenim kritičarima liberalizma slijepog za razlike. Važnost je u tome što je Mill upozorio na to da je određena kulturalna pretpostavka – pripadanje istoj naciji – preduvjet za provođenje liberalnog i demokratskog političkog uređenja. Millov prijedlog sagledava se u kontekstu ‘asimilacionističkog liberalnog nacionalizma’ jer je njegova središnja ideja asimilacionistička. On asimilaciju vidi kao preduvjet za dobro funkcioniranje političke zajednice. Ipak, EU se bar deklarativno zalaže za obrnutu strategiju u odnosu na asimilacionističku koja se bavi upravo pitanjem opstojnosti, zaštite i priznavanja manjinskih skupina. Zašto se pitanje konteksta izbora i autonomije pripadnika nacionalnih manjina ne bi rješavalo asimilacijom ili integracijom s drugim nacionalnim skupinama? Jednostavno, moglo bi se reći da, ako je svakome potrebno pripadati nekoj nacionalnoj skupini, nije nužno pripadati upravo nekoj posebnoj nacionalnoj skupini ili sve važne životne kontekste pronalaziti upravo unutar te skupine. Pojedinaac bi mogao ispuniti vrijednost autonomije posjedovanjem primjerenog konteksta izbora asimilacijom, jednako kao što su se asimilirali mnogi poznati i manje poznati pojedinci koji su prihvatili nacionalnu pripadnost koja se razlikuje od one njihovih predaka. Naravno, riječ je o nenasilnoj i umjerenoj asimilaciji. Takva se asimilacija odvija na način da država javno podržava samo jedan oblik kulturne pripadnosti (ostale su isključivo stvar privatnosti), te se pripadnici manjinskih kultura nenasilno i postupno asimiliraju.³ Autori kao što je Jorge Valadez, čini se, ne negira mogućnost postojanja nenasilnih asimilacija, ali mu se čini problematičnom ideja da je prihvaćanje asimilacije uistinu stvar izbora druge nacionalne pripadnosti. Nasuprot tome, on asimilaciju vidi kao način za izbjegavanje socioekonomskih nepogodnosti ili teškoća zbog pripadnosti manjinske kulture. (Valadez, 2007) Naime, ne može se generalno tvrditi da je asimilacija opcija koju pripadnici nacionalnih manjina rado, lako i potpuno neuvjetovano prihvaćaju. Ipak, postavlja se pitanje da li država poštuje načelo pravednosti time što pripadnicima nacionalnih manjina jamči kulturnu pripadnost tako što im omogućava asimilaciju ili je potrebno štiti posebnu kulturnu pripadnost pripadnika nacionalnih manjina? Odgovor ne može ovisiti jednostavno o tome što pripadnici nacionalnih manjina žele. Nije svaka želja, čak i ako je jaka i ustrajna, osnova za zahtjev utemeljen pravdom. Treba postojati drukčije opravdanje. Jedan dio liberala zastupa ideju da je kulturna pripadnost primarno dobro koje kao takvo podržava činjenica da je ona kontekst izbora koji je nužan okvir za provođenje autonomije. Međutim, ako nije nužno da taj okvir predstavlja neka posebna kulturna pripadnost, već to mogu ekvivalentno činiti raznolike kulturne pripadnosti, postavlja se pitanje zašto ne bi država ispunila svoju obvezu tako da pripadnicima nacionalnih manjina osigura mogućnost asimilacije.

³ Za potpunije razlikovanje oblika asimilacije, uz određenje onih oblika koji su nasilni i nenasilni, odnosno umjereni i radikalni, vidi u: A. Mason, “Political Community, Liberal-Nationalism and the Ethics of Assimilation”, str. 265–271. U mogućnost nenasilne asimilacije vjeruje i Joseph Raz, iako uz jasne ograde. Vidi u: “Multiculturalism. A Liberal Perspective”, str. 182.

Opcija asimilacije dobiva vjerodostojnost zato jer postoje slučajevi asimilacije koji pokazuju da je ona uistinu moguća sugerirajući da je stvar izbora. Ipak tipično za zapadnu Europu, konteksti izbora u različitim nacionalnim zajednicama, naglašeno su slični. Manje drastično od asimilacije, pojedinci bi mogli dio ostvarivanja autonomije vršiti unutar druge nacionalne skupine, pa se onda takav oblik naziva integracija. Pri tome nije nužno da samo manjina čini korake upoznavanja u odnosu na većinu, već je potrebna politika prema kojoj i većina čini korake prema upoznavanju manjina. Kao što, na primjer, kaže Joseph Raz da se može njegovati međusobno poštivanje i tolerancija te poučavanje u školskim sadržajima tradicija i povijesti svih nacionalnih skupina (Raz, 2004: 187–188). U skladu sa takvim promišljanjima država je dužna da svima zajamči primarno dobro kulturne pripadnosti. Integracija je normalna opcija za sve nacionalne manjine koje nisu u stanju biti socijetalne kulture⁴ u Kymlick-inu smislu, a to su, na primjer, sve, ili gotovo sve, nacionalne manjine u Hrvatskoj, s obzirom da su ograničene brojem pripadnika i nedovoljno koncentrirane da bi mogle svojim članovima nuditi širi repertoar izbora, u skladu sa zahtjevima autonomije. Slično pitanje naglašava Joseph Carens, koji kaže da mnoge nacionalne manjine zbog svoje dimenzije nisu u stanju biti socijetalne kulture i one neminovno ostvaruju dio svoje autonomije u sklopu šire zajednice (Carens, 2000: 61–64). Pojedinaac može posuditi elemente druge kulture kada ne odustaje od pripadnosti vlastitoj izvornoj kulturi, već samo posuđuje elemente druge kulture. Integracija se događa kad manjinska kultura preuzima elemente većinske kulture, na način koji omogućava manjinskoj kulturi sudjelovanje u javnom životu. U Hrvatskoj se provodi liberalni diskurs zaštite od izravnih oblika diskriminacije, nudeći mogućnost asimilacije ili integracije. Ukoliko ustrajno žele zadržavanje neke posebne kulturne pripadnosti, to je samo stvar njihovih sposobnosti i mogućnosti.

Uvjetovanost zaštite manjinskih prava

Standardi međunarodne zajednice za zaštitu manjina uspostavljaju pravila koje nacionalna država mora poštivati stvarajući svoju viziju nacionalne homogenizacije. Tako koncipirani standardi vide različitost kao realnost i definiraju buduća politička djelovanja utemeljena na toleranciji, ljudskim pravima te principima individualne slobode i jednakosti. Promatrajući činjenicu da je proces pristupanja razmjerno nejasan, odnosno da se sastoji od ispunjavanja prilično apstraktnih kriterija, kao što su vladavina prava, poštivanje ljudskih i manjinskih prava, može se sagledati i kao prikriveno osiguranje manevarskog prostora za zadržavanje hijerarhijskog, a ne partnerskog odnosa EU i zemalja kandidata. Ziolenka takva proces vidi kao iskazivanje imperijalne moći EU jer ona u procesu pristupanja ima normativnu moć koja se treba slijediti u normama demokracije, ljudskim pravima, socijalnim pravima. Unija daje modele, a zemlje kandidati ih trebaju primijeniti (Ziolenka, 2006: 56).

⁴ Socijetalnu kulturu Kymlicka opisuje kao kulturu koja je teritorijalno koncentrirana, povezana zajedničkim jezikom koji se koristi u širokom krugu socijetalnih ustanova, u javnom i u privatnom životu – škole, sredstva informiranja, zakoni, privreda, javna uprava itd. – pokrivajući široki krug ljudskih aktivnosti, koje uključuju društveni, obrazovni, vjerski, rekreativni i ekonomski život (Kymlicka, W. 2001, *Politics in the Vernacular: Nationalism, Multiculturalism and Citizenship*, Oxford: Oxford University Press, 18).

Godine 1993. EU je objavila da je poštivanje manjinskih prava jedan od uvjeta „pristupnih kriterija“ koje zemlje (posebno post-socijalističke) moraju poštivati u cilju priključenja Uniji. Mehanizam praćenja napretka prikazuju Redovni godišnji izvještaji Evropske komisije o napretku, koji daju prikaz odnosa zemlje kandidati prema manjinskom problemu, te se u njima mogu vidjeti limiti uvjetovanosti normi koje EU nalaže u području manjinskih prava.

Pod uvjetovanošću implementacije manjinskih prava se podrazumijeva „demokratska promocija“ i „evropeizacija“. Pojam evropeizacije obuhvaća način djelovanja koji je definiran i integriran u proces donošenja odluka EU, te ugrađen u logiku unutarnjeg diskursa, identiteta, političke strukture i javne politike EU (Radaeli, 2000). Ali iako EU promatramo kao „carstvo“, ipak ima i kraljevske manire, pa prema zemljama kandidatima pristupa preko „politike moći“, ona je jednako tako „benigno carstvo“ koje svoj teritorij ne osvaja ratovima, već privilegijama i povlasticama.

Svaka država sebi postavlja za cilj balansiranje između unutarnje i vanjske motivacije za promjenom političkog djelovanja. Kako efikasna može biti uvjetovanost EU za promjenom unutarnjeg zakonodavnog ustroja države? Definiranje uvjetovanosti treba biti shvaćeno kao postizanje usuglašavanja normi i pravila i njihove implementacije unutar EU i van nje, te mehanizam provedbe koji će osiguravati kredibilitet, dosljednost i kontinuitet tokom vremena (Sasse, 2008). Manjinska prava su upravo pravi test za ispitivanje te uvjetovanosti i postignuća.

Ipak, kroz pristupne pregovore manjinski „zahtjevi“ imaju ispred sebe nekoliko problema: a) u EU zakonodavstvu nedostaju čvrsti temelji zahtjeva za manjinskim pravima i nepostojanje jasnih kriterija. Sadašnje članice EU imaju vrlo različito uređeno zakonodavstvo; od potpuno razrađenih zakonodavnih normi zaštite manjina i političkom predstavljanju manjina do konstitucionalnog unitarizma i potpunog nijekanja postojanja manjina; b) manjinska prava nikad nisu bila prioritet unutarnje politike EU; c) unutar EU postoje velike razlike o tome što je to uopće „nacionalna manjina“, te o prirodi manjinskog prava u međunarodnoj politici i pravu.

Realnije je shvatiti „međunarodnu zajednicu“ kao aktere raznih interesa, ideološke podijeljenosti, sa relacijama nepovjerenja i međusobnog antagonizma, te nejednakim moćima i utjecajima. Zapadne zemlje su duboko podijeljene oko glavnih značajki međunarodnih normi manjinskih prava, pa sukladno tome nije uvijek niti pod kontrolom sam razvoj tih normi koje su često rezultat unutarnjih razloga svake pojedine utjecajne zemlje. Svaka međunarodna organizacija ima različit pristup etničkoj različitosti kao refleksiju svojih institucionalnih mandata, birokratske kulture, te vlastitih povijesnih i društvenih okolnosti razvoja zemlje iz koje dolaze. U realnosti, takva je politika rezultat sukoba između samih organizacija, te pokušaja birokrata na vodećim položajima davanja smisla svom poslu i radu, koristeći svoje postupke i načela kao put napredovanja u karijeri.

Zemljama na zapadu Evrope je dozvoljeno da ne primjećuju nedostatke svoje okoline, dok se na ostatak Evrope gleda kao na laboratoriju ideoloških eksperimenata u kojima se iskušavaju političke mogućnosti kroz teoriju unutar hipotetičkog područja (Wolf, 1994: 234). Koristeći terminologiju Checkela (1999) EU stvara norme („norm-makers“), a za zemlje kandidate za EU se očekuje da budu primatelji tih normi („norm-takers“ (Checkela, 1999). Takve norme često nailaze na odbijanje, budući da se smatraju predrasudama zapadnih zemalja koje svoj ustroj žele preslikati na ostatak svijeta, dok zapadni mislioci smatraju da sličan obrazac razvoja mora

postojati i u drugim zemljama. Ako zemlje kandidati ne oblikuju svoju zajednicu po zapadnim standardima, oni se sagledavaju kao inferiorne. Na taj način cijeli jugo-istok Evrope se sagledava kao prostor između inkluzivnosti i ekskluzivnosti, kako ekonomski tako i u kulturnom priznanju. To je ključ razumijevanja paradoksa nove politike raznolikosti koju promiče EU. Evropska Komisija je glavni instrument praćenja i vrednovanja napretka zemlje kandidata ka EU. Izvještaji Evropske komisije o napretku u svojoj strukturi slijede kopenhagenske kriterije, ali korištenjem izraza kao što je demokracija, vladavina prava, poštivanje prava nacionalnih manjina daju širok spektar interpretaciji.

Položaj srpske manjine u hrvatskom društvu

Usporede li se rezultati popisa stanovništva iz 2001. godine s nekoliko dosadašnjih popisa, kod svih nacionalnih manjina, osim kod Albanaca, Roma i Nijemaca, uočeno je opadanje broja njihovih pripadnika. Najdrastičnije smanjenje je prisutno kod najbrojnijih nacionalnih manjina – srpske, mađarske, češke i talijanske.⁵ Takva značajna promjena demografske strukture rezultirala je drugim promjenama relevantnim za manjinsku problematiku. Danas su u Hrvatskoj manjine raspršene – ne postoji teritorijalno homogena nacionalna manjina. Niti jedna manjina ne može tražiti participiranje u vlasti kao obliku rješavanja njihova statusa. Manjine koje imaju izvjesnu razinu teritorijalne autonomije, inzistiraju na ostvarenju svojih prava, preferirajući zaštitu identiteta, a ne sudjelovanje u vlasti.

Iako je EU carstvo, još ga se uvijek može promatrati kao dobrohotno carstvo jer zemlje nakon iscrpljujućih pregovora dobivaju mjesto u klubu odabranih, ali i zato jer u područjima „socijalne politike“ ima dovoljno mjesta da zemlja kandidat izabere iz niza ponuđenih modela, odnosno da ih prilagođavaju vlastitim postojećim rješenjima. Zbog toga je Hrvatska imala veliki prostor odabira modela zaštite manjina koji nudi široke zakonodavne okvire (čak i više od nekih članica EU), ali sa vrlo ograničenom realizacijom u realnosti.

Kako bi stekla status kandidata, Hrvatska je u svoje zakonodavstvo morala ugraditi set političkih prava nacionalnih manjina. Bilo je potrebno donijeti zakonske mjere zaštita manjina, posebno srpske koja je u prijašnjem zakonodavstvu imala status konstitutivne nacije. Za ostvarivanje prava nacionalnih manjina od velike važnosti je bilo usvajanje „Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina“ 1998. godine, koja se smatra važnom prekretnicom u zaštiti manjina, prvog dokumenta zakonodavno obvezujućeg karaktera. Implementacija Okvirne konvencije obuhvaća borbu protiv diskriminacije, pristup medijima, promociju efikasne jednakosti, te promocija kulture, religije, jezika i tradicije, sloboda okupljanja, udruživanja, mišljenja, sloboda štampe, govora i javnog nastupa, obrazovanje, sudjelovanje u gospodarskom, kulturnom i društvenom životu, zabrana nasilne asimilacije. Kao nadopunu Okvirnoj konvenciji, Hrvatska je prihvatila Evropsku povelju o regionalnim i manjinskim jezici-

⁵ Smanjenje broja pripadnika nacionalnih manjina u odnosu na rezultate iz 1991. godine evidentirano je kod Srba – 65%, Slovenaca – 41%, Rusina – 28%, Mađara – 25%, Ukrajinaca – 20%, Slovaka – 15%, Talijana – 7%, dok se povećanje bilježi kod Roma za 41%, Albanaca 25% i Nijemaca za 10%. Prema približnim demografskim procjenama u tom razdoblju je oko 45.000 ljudi više umrlo nego što ih se rodilo.

ma, na temelju koje je donesen Zakon o upotrebi jezika i pisma nacionalnih manjina. Godine 2002. je donesen novi Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina⁶, na čije se donošenje Hrvatska obavezala i Sporazumom o stabilizaciji i priključivanju EU, a tek joj se njegovim usvajanjem otvorio put prema podnošenju kandidature za punopravno članstvo u EU. Njegovim donošenjem završen je proces stvaranja cjelovitog normativnog okvira za ostvarivanje prava nacionalnih manjina. Prema njemu, država osigurava ostvarivanje posebnih prava i sloboda pripadnicima nacionalnih manjina kroz ostvarivanje individualnih i grupnih prava. Njegovi ključni elementi obuhvaćaju zaštitu od direktne i indirektno diskriminacije, te promoviraju sljedeća manjinska prava: upotrebu manjinskog jezika u javnoj ili službenoj upotrebi, odgoj i obrazovanje na jeziku i pismu kojim se služe, upotrebu vlastitih zastava i simbola, kulturnu autonomiju – održavanjem, razvojem i iskazivanjem vlastite kulture, te očuvanje i zaštitu svojih kulturnih dobara i tradicije, pravo iskazivanja vjerske pripadnosti, pristup sredstvima javnog informiranja, samoorganiziranje, zastupljenost u predstavničkim tijelima na državnoj i lokalnoj razini, te u upravnim i pravosudnim tijelima, zaštitu od nemogućnosti ostvarivanja prava i sloboda nacionalnih manjina. Hrvatsko zakonodavstvo dopušta pripadnicima nacionalnih manjina obrazovanje na manjinskom jeziku s nastavnim programom koji obuhvaća manjinsku kulturu, povijest i jezik.⁷ Pripadnici manjina, individualno i grupno imaju pravo odabira obrazovanja i na većinskom jeziku. Nastavni plan i program odgoja i obrazovanja na jeziku i pismu nacionalne manjine uz opći dio obvezatno sadrži dio čiji je sadržaj vezan uz posebnost nacionalne manjine. Neke nacionalne manjine (Talijani) biraju sami programe s cjelovitom nastavom na manjinskom jeziku, dok drugi biraju programe prema kojima se uči manjinski jezik, povijest i kultura (Rusini i Ukrajinci, Srbi).

U 2003. godini Savjet za nacionalne manjine usvojio je Model ostvarivanja etničkih prava pripadnika nacionalnih manjina koji polazi od kriterija iz temeljnih međunarodnih dokumenta kojima se uređuju prava pripadnika nacionalnih manjina, Ustava i Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina. Takvim modelom se osigurava zaštita i razvoj kulturnog i etničkog identiteta pripadnika nacionalnih manjina i njihova integracija u hrvatsko društvo. Prioritet se daje amaterskim i kulturnim institucijama, knjižnicama, medijima i izdavaštvu, istraživanju i kazališnim predstavama, a raspored sredstava iz državnog budžeta utvrđuje Savjet za nacionalne manjine.⁸

Izvještaji Evropske komisije o napretku bitan su instrument monitoringa i ocjenjivanja Hrvatskog napretka ka EU, te usklađenosti sa kopenhagenskim kriterijima. Od trenutka dobivanja statusa kandidata, EK preko godišnjih Izvještaja sustavno

⁶ Ustavni zakon o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj, „*Narodne novine*“ br. 65/1991, 27/1992.–pročišćeni tekst, 51/2000, 105/2000 – pročišćeni tekst.

⁷ Zakon o pravu obrazovanja pripadnika etničkih i nacionalnih manjina, *Narodne Novine*, no. 51, 2000. član 6.

⁸ U 2003. godini, na temelju iskazanih potreba i interesa, Hrvatska financijski pomaže ostvarivanje programa rada 35 nevladinih udruga i ustanova nacionalnih manjina i za tu namjenu je izdvojeno 2,8 milijuna €, a u 2008. je godini Savjetu za nacionalne manjine Republike Hrvatske dodijeljeno oko 5,7 milijuna eura iz državnoga proračuna, 1,5 milijuna €, srpskoj manjini, 19% više u odnosu na 2007, 2011. 5.2 milijuna €, od čega 1,5 milijuna € srpskoj manjini, 2010. 1, 5 milijuna €, 2009. 1,6 milijuna €.

prati proces pridruživanja Hrvatske kroz probleme obuhvaćajući političke kriterije za demokratizacijom društva, vladavinom prava i poštivanjem ljudskih i manjinskih prava koji nisu lako prevodivi kao *acquis communautaire* – pravnu stečevinu EU. (Kochenov, 2004)

Uspoređujući 5 zadnjih Izvještaja Evropske komisije⁹ ne primjećuje se različitost tematike na koju Hrvatska treba obratiti pažnju. Svi Izvještaji ukazuju na “određeni napredak“, ali uz kasnije ponavljanje preporuka iz prošlih godina Primijećen je ograničen napredak u implementaciji UZPNM, glavnog preduvjeta pristupu Evropskoj Uniji. Nije primijećen povećan broj zapošljavanja pripadnika manjina u državnoj upravi na razini županija, gradova i općina (Croatia, 2009, Progress Report). Pripadnici srpske manjine, uključujući one koji su tokom ratnoga konflikta ostali u Hrvatskoj, suočavaju se s mnogobrojnim poteškoćama pri zapošljavanju, osobito u ratom pogođenim područjima. Vlada nije donijela posebne mjere koje bi osigurale dugoročna rješenje ovog problema. Posebno u području zapošljavanja potrebno je sa više posvećenosti izvršiti zakonska usklađivanja i programe zapošljavanja sa adekvatnim nadzorom koji bi mogao statističkim mjerilima pratiti broj zaposlenika. Savjetodavni odbor je bio svjestan da je izvanredno niska predstavljenost nacionalnih manjina u izvršnoj i sudskoj vlasti djelomično rezultat prakse iz prošlosti (povezano s ratnim sukobom 1991–1995), te da takvo stanje nije kompatibilno Okvirnoj konvenciji. Preporuka Savjetodavnog odbora bila je pronalaženje efikasne pravne osnove, te uvođenje dodatnih pozitivnih mjera u cilju otklanjanja postojećih negativnih posljedica ovakve prakse. Kritiku o nedovoljnoj zastupljenosti nacionalnih manjina u sudstvu i državnoj upravi dao je i OESS.

Praksa upotrebe jezika i pisma, te školovanje pripadnika manjina na njihovu pismu ocjenjena je kao korektna. Ta načela su u skladu s osnovnim načelima sadržanim u Okvirnoj konvenciji Vijeća Evrope o zaštiti nacionalnih manjina i u Evropskoj povelji o regionalnim i manjinskim jezicima (Croatia, 2008. Progress Report). Kulturna prava, odredbe o školovanju iz UZPNM-a i drugi zakoni koji se odnose na manjine uglavnom se provode na zadovoljavajući način. Sve dosadašnje analize pokazuju nedovoljno medijsko prezentiranje sadržaja vezanih za nacionalne manjine, s obzirom na to da je medijska prezentacija od izuzetnog značaja za uključivanje manjina u javni život.

Zadovoljni su kontinuiranim procesom obrazovanja manjina, ali i ukazuju na zabrinutost da postojeća obrazovna struktura zadržava segregaciju, a ne teži integraciji različitih etničkih grupa (podijeljeni razredi). Što se tiče srpske manjine, ostvaren je pozitivan napredak uz oštre kritike vezane uz zapošljavanje. Identične zaključke moguće je vidjeti i u godišnjem Izvještaju o stanju ljudskih prava u Hrvatskoj, Ureda za demokraciju i ljudska prava Vlade SAD.

Preporuke UNHCR usmjerene Vladi ukazuju da se treba osigurati puna implementacija zakonodavnih mjera, usmjerene prvenstveno na regionalne i lokalne vlasti koje treba da u skladu sa Ustavnim zakonom, osiguraju zapošljavanje u lokal-

⁹ Croatia 2005 Progress Report, European Commission, (2005) 561, Brussels, 9 November, 2005; Croatia Progress Report, European Commission, (2006) 649, Brussels, 8 November, 2006; Croatia 2007 Progress Report, European Commission (2007) 1431, Brussels, 6 November, 2007; Croatia 2008 Progress Report, European Commission, 5 November 2008 (2008) 674 and Croatia 2009, Progress Report Brussels, 14 October, 2009 European Commission, (2009) 1333

noj samoupravi, te da spriječe diskriminaciju u privatnom sektoru. Naročito među srpskom manjinom postoji mišljenje da je više onih koji misle da su manjine uskraćene prilikom samog zapošljavanja ili napredovanja. No među Srbima, kao i među pripadnicima ostalih manjina, manje je onih koji misle da je nepravedno postupanje prema manjinama rašireno, nego onih koji misle da je ono sporadično, ili to barem ne mogu procijeniti. Kako se teži završetku pregovora u Poglavlju 23, Pravosuđe i temeljna ljudska prava Vlada je hitno morala napraviti plan o pravima nacionalnih manjina za razdoblje od 2011. do 2013. Donoseći iz godine u godinu takve akcijske planove, Vlada nastoji povećati zastupljenost pripadnika nacionalnih manjina u tijelima državne uprave, pravosuđu, te tijelima lokalne i regionalne samouprave. No ono što je Vlada napisala u ovogodišnjem Akcijskom planu,¹⁰ Europsku uniju bi prije moglo zbuniti nego uvjeriti da vlada zna što raditi. U novom akcijskom planu Vlada priznaje da nije postignut napredak u zastupljenosti nacionalnih manjina u tijelima državne uprave, pravosudnim tijelima i lokalnim jedinicama, a kao razloge ističe nedostatak financijskih sredstava za nova zapošljavanja, neadekvatnu obrazovnu strukturu dijela pripadnika manjina, nedovoljno izjašnjavanje o pripadnosti manjini i nedovoljno pozivanje na pripadnost manjini kao prednost pri zapošljavanju. Vlada priznaje i to da su loši rezultati “posljedica ograničenih mogućnosti novog zapošljavanja u tijela državne uprave”. Dakle, Vladina mjera zabrane zapošljavanja u državnoj upravi onemogućila je povećanje zapošljavanja pripadnika manjina. Vlada u novom akcijskom planu kritizira samu sebe, pa kaže da nije moguće pratiti statističke podatke o broju zaposlenih pripadnika nacionalnih manjina jer nije napravljen registar zaposlenih u javnom sektoru. Tu samokritici nije kraj pa Vlada ističe kako “nije provedena ni mjera donošenja srednjoročnog Plana zapošljavanja za razdoblje od dvije godine u državnoj upravi, koja je trebala sadržavati plan zapošljavanja pripadnika nacionalnih manjina”. Iskustvo iz vremena kad su druge nove demokracije, one što su u EU pristupile 2004. i 2007. godine, postajale članicama Unije, uči nas da su u vrijeme završetka pregovora pristupnice na svojevrsnom demokratskom vrhuncu i da su mehanizmi zaštite prava ugroženih skupina u tom razdoblju djelotvorniji nego što su bili ikad prije, ali i nakon toga. Naime, nakon pristupanja Uniji u društvima se događa svojevrsna regresija, koja dovodi do snižavanja razine dosegnutih ljudskih prava. Hoće li se takva regresija dogoditi i u Hrvatskoj, odnosno hoće li pogoditi status nacionalnih manjina, ovisit će o ponašanju političkih stranaka i civilnoga društva. Oni društveni akteri koji su u dugom političkom razdoblju bili čvrsti zagovornici evropeizacije Hrvatske i njena pristupanja Evropskoj uniji moraju na sebe preuzeti odgovornost za očuvanje stečenih prava manjina. Tek kad se u prvom razdoblju članstva ta stečena prava konsolidiraju i kad Hrvatska počne u pravom smislu riječi funkcionirati kao članica Unije, bit će moguće učiniti sljedeći iskorak. Zakonima RH utvrđen za statusa Savjeta za nacionalne manjine. Može se reći da se radi o svojevrsnom administrativno-„delegatskom“ tijelu koje odlučuje, uglavnom o raspodjeli budžetskih sredstava organizacijama nacionalnih manjina.

Rukovodstvo Savjeta za nacionalne manjine nastoji legitimirati kako se tako osiguranim budžetskim sredstvima osiguravaju financiranje kulturnih manifestacija, kulturni amaterizam, izdavaštvo i ono što proizlazi iz bilateralnih sporazuma, ili kako oni tvrde „ostvarivanje kulturne autonomije“. Vlada je preko Savjeta i u prošloj go-

---

¹⁰ http://www.vlada.hr/naslovnica/novosti_i_najave/2011/travanj/vlada_akcijski_plan_za_provedbu_zakona_o_pravima_nacionalnih_manjina

dini financirala područja obrazovanju i kulturi sa otprilike 5 milijuna eura. Međutim, manjinske organizacije se sukobljavaju s obzirom da je evidentno kako dodijeljena budžetska sredstva služe za političku promociju čelnika manjinskih organizacija.¹¹

Iz objavljenih službenih izvještaja financiranja manjinskih organizacija za sve manjinske zajednice, a tako i srpsku, vidljivo je da su to institucije koje proizilaze iz političkog djelovanja. Konačno tako se financiraju uglavnom programi ljudi bliskih toj stranci ili uglavnom programi koji u vrlo maloj mjeri utječu na razvoj nacionalnog identiteta manjinske zajednice. To uzrokuje, s jedne strane permanentnu asimilaciju, dok s druge, politički put manjinskih čelnika zadržava getoizirani *status quo* odnosno i dalje intenzivira status getoiziranih zajednica. Službeni podaci potvrđuju činjenicu u kojoj Srpsko kulturno društvo „Prosvjeta“ organizira nastavu srpskog jezika i kulture kroz dodatnu nastavu za ukupno 800 učenika u cijeloj Hrvatskoj te u taj posao uključuju i sa 50-tak nastavnika potvrđuju prethodnu konstataciju o mogućoj getoizaciji. Da pojasnim, nastoji se revitalizirati srpski jezik i književnost, historija, geografija, muzička i likovna kultura. Međutim, činjenica je kako su učenici viših razreda dovedeni u situaciju usvajanja različito tumačenih sadržaja iz grupe društvenih predmeta, posebno najsvremenija povijest. To je daleko od statusa talijanske, mađarske ili češke zajednice.¹² Zaključno, može se ocijeniti kako su ovako „postignuti rezultati“ minorni u ostvarenju nacionalnog identiteta. Pri tome treba imati u vidu uložena budžetska sredstva, značajan broj uposlenih funkcionera na svim nivoima, kao i pomoć matične države, a da nakon svega, Izvještaji EK cijelo desetljeće ukazuju na standardne probleme: povratak raseljenih, spora obnova, povrat imovine, a posebno nedostatan broj pripadnika manjinskih zajednica u državnoj upravi koji se vrlo sporo rješavaju.

Zaključak

Još od prosvjetiteljstva, zapadni intelektualci su Rusiju doživljavali kao primjer na kome su se mogle primjenjivati pravne i administrativne ideje koje ne bi mogle biti prisutne u Evropi. Takav način razmišljanja koristan je u analizi pretpriступnih strategija ka EU; naime u podučavanju i učenju vrijednosti i normi koje tek kad se potpuno usvoje budućim članicama obećavaju status „potpunih Europljana“. Do vremena ispunjenja tih normi zemlje kandidati ostaju u „graničnom području, niti razvijene, niti nerazvijene, niti učene, niti posve neuke“ (Kuus, 2004: 476), a pitanje je koliko će vremena proći prije nego što uistinu postanu punopravne članice sa svim zemljama unutar EU. Zbog toga je korisno postaviti pitanje gdje je nacionalni identitet iza pojmova koji se odnose na neupitan politički cilj nacionalnog interesa i dugom „povratku Europi“? Da li nacionalni identitet nestaje ili postaje „evropskiji“ u dobrovoljnom oponašanju modela i matrica Velikih Nacija? U svakom slučaju nacionalni identitet prolazi kroz proces prilagođavanja zapadnim kriterijima.

Upravo zbog toga unutar zemlje nastoji se što više održati vlastiti identitet

¹¹ Gotovo po pravilu čelnici talijanske, mađarske, češke, romske, bošnjačke, a osobito srpske, zajednice na parlamentarnim izborima postaju politički predstavnici manjinskih zajednica.

¹² Ove manjine imaju tradicionalno ustanovljene odgojno obrazovne institucije kompletno na svom manjinskom jeziku, a hrvatski sa prilagođenim hrvatskim programom.

prilagođavajući ga evropskim normama koje nastoje promovirati liberalni oblik priznanja različitosti, inspirirane liberalnim vrijednostima slobode, jednakosti i tolerancije. To je i jedan od glavnih razloga zašto su ti standardi neprihvatljivi nacionalnim državama. Nacionalne države smatraju da tim standardima ugrožavaju svoje kulturne i političke identitete, ali je isto tako vidljivo i postojanje političke volje i javne podrške civilnog društva.

Na svom putu ka EU države pronalaze različite načine izbjegavanja primjenjivanja međunarodnih normi, uvjeravajući međunarodnu zajednicu da manjine nisu bitno obespravljene u svom nastojanju za ostvarenjem svojih prava. Domaća politika iziskuje generiranje održivih političkih utjecaja nastalih vanjskom političkom uvjetovanošću.

Iako se na primjeru Hrvatske može vidjeti da su usvojene, promjenom zakonodavstva, mnoge evropske norme zaštite manjina, iz Izvještaja Evropske komisije najbliže je moguće vidjeti i njihovu limitiranost, tj. ne primjenjivanje zakona u realnost. Kako se Izvještaji rukovode Kopenhagenskim kriterijima, politički vrlo nejasno definiranim, moguće je i njima primijetiti moguće razlike između službene retorike i aktualne stvarnosti.

Izvještaji Evropske komisije o napretku u posljednjih 5 godina od svih manjinskih zajednica, ističu srpsku i romsku. Nije slučajno što se naglašavaju problemi baš te dvije manjinske zajednice. Romska manjina je teritorijalno rasuta, marginalizirana te politički slabo senzibilna manjina. Iako je srpska manjina teritorijalno kompaktna i politički organizirana, bila je sukobljena strana, mnogo ljudi je otišlo iz zemlje i teško je povjerovati da bi ta zajednica mogla imati lak put integracije u hrvatsko društvo bez utjecaja međunarodne zajednice. Međutim, ako Hrvatska kontinuirano ništa nije napravila u pogledu zapošljavanja (kao temeljnom ljudskom pravu na rad) u državnoj administraciji, a takva zamjerka je postavljena prvi put 2002, postavlja se pitanje nisu li oni samo neka vrsta političkog dokumenta Povjerenika za proširenje koji nema namjeru postavljati nove prepreke, a sa svojim glavnim ciljem završetka pregovora.

Izvještaji Evropske komisije o napretku prikazuju da manjinski problem nije prioritet EU u pristupnim pregovorima, te poteškoće EU u praćenju napretka u nedostatku jasno definiranih mjerila u području manjinskih prava. Nedostaje zakonodavna kompetencija, jer situacija unutar EU nikako nije savršena, te nema zakonodavno obvezujućeg dokumenata unutar same Unije. Postavlja se pitanje dosljednosti, jer se manjinska prava sagledavaju kao ispunjenje političkih kriterija, kroz prešutne političke kompromise, koji ponekad ne zvuče preoptimistično, a ponekad ne prodiru u bit problema. Mehanizmi prihvaćanja standarda zavise isključivo od volje državne vlasti koja će u budućnosti sigurno biti u mogućnosti shvatiti i mimo evropskih standarda zaštite manjina da manjine samo mogu obogatiti društvo u cjelini, a da će mjere usmjerene očuvanju njihovih specifičnih karakteristika smanjiti rizike nasilnih sukoba.

U cijelom tom spletu kompleksnih okolnosti, kao dodatna činjenica vladine podrške koja je vezana uz financiranje manjina, naročito srpske, prisutna je naglašena politička komponenta koja određuje financiranje institucija koje su politički bliske vladajućima manjinskim elitama, koje na taj način ističu i svoju samopromociju. I pored najvećeg broja političkih predstavnika i najveće količine vladinih donacija, srpska manjina, koja je od naroda postala manjina, još nije dostigla talijansku, slovačku, mađarsku manjinu koje imaju znatno razvijenije institucije održanja i očuvanja svog identiteta.

Literatura

1. Bornschier, V. (1997) *European processes and the state of the EU*, European Sociological Association Conference, University of Essex.
2. Böröcz, J. (2001) „Empire and Coloniality in the “Eastern Enlargement” of the European Union“ u J. Böröcz, M Kovács *Empire's New Clothes*. Unveiling EU Enlargement. Central Europe Review. 4–50.
3. Kochenov, D. (2004) Behind the Copenhagen façade, *European Integration online Papers*, 8 (6).(internet) dostupno na :<http://eiop.or.at/eiop/pdf/2004-010.pdf> (pristupljeno 12.1.2010)
4. Comaroff, J. (1997) „Images of Empire, Contests of Conscience“, u F. Cooper and A. Stoler (eds) *Tensions of Empire. Colonial Cultures in a Burgeois World*. Bekely:University of California Press, 163–97.
5. Carens, J. H. (2000) *Culture, Citizenship, and Community: A Contextual Exploration of Justice as Evenhandedness*, Oxford: Oxford University Press.
6. Checkel, J. (1999) „Norms, Institutions, and National Identity in Contemporary Europe“, *International Studies Quarterly*, 43: 83–114.
7. Croatia 2008 Progress Report, European Commission, 5 November 2008 (2008) 674; (internet) dostupno na: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/key-documents/reports_nov_2008/croatia_progress_report_en.pdf (pristupljeno 12. 1. 2010)
8. Kymlicka, W. (2007) *Multicultural Odysseys Navigating the New International Politics of Diversity*, Oxford:Oxford University Press.
9. Kis, J. (1996) *Political Neutrality*. CEU: Budapest.
10. Kiossev, A. (1999) „Notes on Self-colonizing Culures“ u B Pejić/D. Elliot, (ur) *Art and Culture in post Communist Europe*, Moderna Museet: Stockholm, 114–128.
11. Katunarić, V. (2003). *Sporna zajednica. Novije teorije o naciji i nacionalizmu*. Zagreb: Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo.
12. Katunarić, V. (2010). “The Elements of Culture of Peace in some Multiethnic Communities in Croatia”. *Journal of Conflictology*. Vol. 1, Iss. 2. Campus for Peace, UOC.
13. Krestić, V. (1997) *Srbi i Hrvati – uzroci sukoba*. Čačak.
14. Kuus, M. (2004) Europe's aestern expansion and the reinscription of otherness in East Central Europe. *Progress in Human Geography*, 28(4):472–489.
15. Matic, D. (2006) Je li nacionalizam stvarno toliko loš – slučaj Hrvatske. u: Ramet S. P., D. Matic (ur.) *Demokratska tranzicija u Hrvatskoj*, Zagreb: Alinea
16. Mesić, M. (2003) Evropski standardi manjinske zaštite i položaj manjina u Hrvatskoj. *Revija za sociologiju*, Vol. XXXIV, br. 3–4: 161–177
17. Mill, J. S. (1988) „Razmatranja o predstavničkoj vladavini“, u J. S. Mill, *Izabrani politički spisi*, svezak II, Zagreb: Informator.
18. Padgen, A. (1995) *Lords of All the World. Ideologies of Empire in Spain, Britain and France*, New Haven, Yale University: Yale University Press.
19. Pavković, A. (2006) “Self-Determination, National Minorities and the Liberal Principle of Equality”, u I. Primorac i A. Pavković (ur.), *Identity, Self-Determination and Secession* Aldershot: Ashgate Publishing.
20. Radaeli, M. C. (2000) Whither Europeanization: Concept Stretching and Substantive Change, *European Integration online Papir* (EioP) 4 (8): 3.
21. Raz, J. (1994) „Multiculturalism: A Liberal Perspective“ u: J. Raz, *Ethics in the Public Domain: Essays in the Morality of Law and Politics*, Oxford: Oxford University Press 187–188.
22. Sasse, G. (2008) „EU Conditionality and Minority Rights: Translating the Copenhagen Criterion into Policy“, *Journal of European Public Policy*, 15(6): 842–860.

23. Severin, A. (2006) "The Future of the EU: A Need for a New Vision", *Internationale Politik und Gesellschaft*, (1) 11–19.
24. Stančić, N. (2007) Izmena političkog nacionalizma i etno nacionalizma – od hrvatske staleške 'nacije' (natio croatica) do hrvatskoga 'političkog naroda'. u: Cipek T., J.Vrandečić (ur.) *Nacija i nacionalizam u hrvatskoj povijesnoj tradiciji*, Zagreb: Alinea.
25. Tamir, Y. (1993) *Liberal Nationalism*, Princeton: Princeton University Press.
26. Tomić-Koludrović, I., Perić, M. (2007) Hrvatsko društvo – prije i tijekom tranzicije. *Društvena istraživanja*, vol. 16, br. 4–5 (90–91), str. 867–889
27. Valadez, J. (2007) "The Continuing Significance of Ethnocultural Identity", u: S. Benhabib, I. Shapiro i D. Petranovich (ur.), *Identity, Affiliations and Allegiances*, Cambridge: Cambridge University Press 303–324.
28. Wolf, L. (1994) *Inventing Eastern Europe: The Map of Civilization on the Mind of the Enlightenment*. Stanford: Stanford University Press.
29. Zielonka, J. (2006) *Europe as Empire: nature of the Enlarged EU*. Oxford: Oxford University Press.
30. Zielonka, J. (2008) Europe as a global actor: empire by example? *International Affairs* 84: (3) 471–484.

Vesna Stanković Pejnović

The identity of Serbian minority through prism of Croatian accession to the EU

Summary: Article analyses Serbian minority identity through postcolonial relation EU has with candidate countries. EU's minority protections norms are based on liberal concept relation through difference from tolerance up to politic of recognition.

In Croatia in legislation minority protection is based on liberal multiculturalism because of EU norms, but in reality dual process is obvious; liberal project of assimilation and politic of ghetto supported by Serbian minority political representatives.

Key words: EU, Croatia, identity, Serbian minority, minority rights.